

Nagy Imre*

Felfegyverzett gépjárművek alkalmazása az afrikai és más helyi konfliktusokban

I. rész

Számtalan elnevezés született a felfegyverzett gépjárművekre, amelyeket magyarul nehéz visszaadni. Többek között improvizált harcjárműnek, vagy pl. Afrika egyes részein *battlewagon*-nak és *gun truck*-nak – vagyis harci szekérnek vagy ágyús teherautónak – nevezik, ami a technikai szóincsbeli nehézségeket és a történelmi párhuzamoknak való megfeleltetést egyaránt kifejezi. Bár az amerikai katonai terminológiában létezik hivatalos megnevezésük is: *Non-Standard Tactical Vehicle* (NSTV – vagyis nem szabványos harcászati jármű) vagy praktikusabb rövidítéssel: *Non-Tac.*, a brit hadseregénél a *Weapons Mounted Installation Kit* (WMIK – telepített fegyverhordozó készlet), de legelterjedtebb mindmáig az angol „*technical*” megnevezés maradt.

Szomáliában, a Szíad Barre-rezsim 1991-es összeomlását követő válság kezelésére megjelenő ENSZ-intézmények és segélyszervezetek képviselői helyi biztonsági embereket alkalmaztak: az ehhez eufémikusan csak technikai segélyadománynak („*technical assistance grant*”) nevezett pénz miatt a felbérelt fegyveresekre „szakmai tanácsadók”-ként hivatkoztak, míg a csoportok által használt járművekre a „technikai” kifejezés származott át. [1]

Mindenesetre tény, hogy ilyen felfegyverzett járművek korábban is használatban voltak, de népszerűségük növekedése valóban az elmúlt évtizedek helyi konfliktusainak eredménye, és ennek számos oka van.

Előnyeik közt említhető:

- könnyű hozzáférés: bárhol megvásárolhatók az alapjárművek – szállításuk és importjuk nem ütközik szankciókba, többnyire még válságövezetekben is;
- a személyzetet könnyű használatukra, karbantartásukra kiképezni;
- igénytelenség és időtállóság: vagyis szerelésük könnyű, az alkatrészek olcsón beszerezhetők, ugyanakkor a fokozott igénybevételt huzamosabb időn keresztül elviselik;
- üzemanyag-fogyasztásuk gazdaságos üzemeltetést eredményez;

- összerék-meghajtásuk miatt jó terepjáró- és akadálylelküzdő képesség, így közúton, városi körülmények közt és „off-road” is kiválóan használhatók;
- átalakításuk kevés hozzáértést és anyagi forrást igényel, új feladatokra is könnyen módosíthatók;
- sokféle fegyverrel felszerelhetők (közepes és nehézgéppuska, légvédelmi géppuska vagy gépágyú, aknavető, hátrasiklás nélküli – HSN – löveg, irányított páncéltörő rakéták, kisebb légvédelmi vagy hajó elleni irányított rakéták, rakéta-sorozatvető, páncéltörő, vagy akár tábori löveg);
- sokoldalú alkalmazhatóság: felderítésre, tűztámogató fegyverhordozó platformként, harcosok, sebesültek és ellátmány szállítására, VIP- és szállítmánykísérésre, járőrözésre, rajtaütések és lesállítások végrehajtására használhatók;
- taktikai előnyeik egyike a nagyfokú mozgékonyaságuk által okozott meglepés, átkarolás, gyors elszakadás, újra csoportosítás és új súlypontképzés lehetősége – ezért gyakorlatilag modern könnyűlovasságként működnek;
- az ilyen harceszközökkel relatíve könnyebb elvegyülni az azonos típusú és hasonló külsejű civil járművek között. Ez a tény nehezzé teheti megfigyelésüket és aggályossá a rájuk történő tűzmeignyitást;
- hatékony, de olcsó eszközökről lévén szó, az ellenségnek mérlegelnie kell, hogy megéri-e ezekre pazarolni jóval nagyobb értékű precíziós fegyverek tűzét;
- fontos státuszszimbólumnak számítanak: a birtokolt mennyiség az adott parancsnok vagy csoport tekintélyét és erejét mutathatja.

Hátrányaik többek között:

- a sebezhetőség, hiszen sokszor nincs páncélvédetségük, vagy csak minimális és gyenge minőségű „házilagosan” készített;
- mozgó járműről nehéz a célzás közvetlen irányzással;
- egyes fellepipített fegyverek veszélyes instabilitást okoznak a jármű és a kezelőszemélyzete számára;

ÖSSZEFOGLALÁS: Az elmúlt 3-4 évtized helyi konfliktusairól szóló híradásokban rendszeresen felbukkannak eredetileg civil használatra gyártott vagy éppen katonai, de más feladatkörű rögtönzött módon páncélozott és/vagy felfegyverzett (leginkább szállító) terepjárók, pick-up járművek, teherautók. Ezek az gépjárművek fontos szereplői Líbiától Afganisztánig, Ukrajnától Jemenig folyó a harcoknak, és Latin-Amerikából is ismertek ilyen példák.

KULCSSZAVAK: felfegyverzett gépjárművek, Nagy Toyota háború, *ghazi* taktika, „Mad Max járművek”

ABSTRACT: Recurrent participants are - in news reports about local conflicts of past 3-4 decades – in improvised way armoured and/or armed all-terrain vehicles, pick-ups, trucks – which were manufactured originally for civil use, or even for military purpose but for other duties (particularly transporters). Their importance could not be underestimated in battles from Lybia to Afghanistan, from Ukraine to Yemen – even from Latin-America are known examples.

KEY WORDS: technicals, Great Toyota war, ghazi tactics, Mad Max vehicles

* Törzsőrmester, MH Altiszti Akadémia Nemzetközi Kiképző Alosztály Counter-IED kiképző altiszt, Nemzeti Közszolgálati Egyetem – Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusz, ORCID: 0000-0002-1420-4296

- terepjáró képességük rosszabb, mint a hadseregek lánctalpas eszközei;
- szállítóképességük a fegyverrel és szükséges lőszer mennyiséggel arányosan csökken;
- az alkatrészek az egyes típusok között többnyire nem csereszabatosak – ritka az egységes gépjárműpark a felhasználó csoportok, szervezetek között;
- légi csapásokkal szemben (különösen nyílt térségben) szinte védtelenek;
- jól képzett, felkészült ellenséggel szemben kevésbé bizonyultak hatékonyak.

Míg a kerekes harcjárművekkel szemben támasztott igények a „védetség – szállítási kapacitás – mozgékonyág – tüzerő” szempontjai szerint azonosíthatók, a felfegyverzett járművek esetében főleg a védetség eszterendő csorját. Védetség esetén a ballisztikai (lőfegyverekkel szembeni), aknák (és egyéb robbanószerkezetek) elleni, a kumulatív gránátok elleni és a tömegpusztító fegyverek elleni védelem mellett számításba kell venni a vizuális és akusztikus álcázást, valamint a nem látható tartományban történő észlelhetőség csökkentését. [2] A felfegyverzett járművek harcértéke mégsem lebecsülendő, és az utóbbi időben egyre inkább fokozzák e járművek biztonságát az ellenséges behatásoktól.

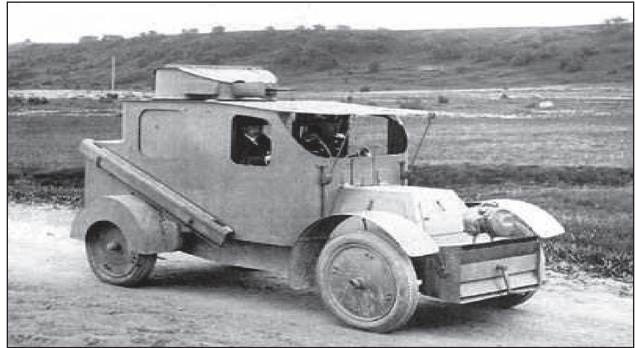
Alkalmazásuk tehát nagyfokú taktikai rugalmasságot tesz lehetővé, miközben a kiképzési és logisztikai kívánalmak csekélyek. Emiatt nemcsak a felkelőcsoporthok és gerillaszervezetek használják, de a szerényebb forrásokkal rendelkező államok biztonsági erői, magán biztonsági cégek, valamint egyre inkább saját speciális igényeik szerint a különleges erők is.

A GÉPJÁRMŰVEK FELFEGYVERZÉSÉNEK TÖRTÉNETE

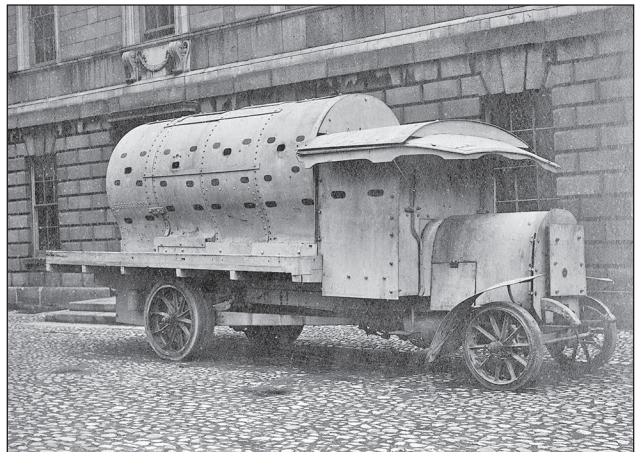
Valójában se nem új, se nem afrikai újításról van szó. Az autómobilok megjelenésével már a XIX. század végén megindult az útkeresés a gépjárművek katonai alkalmazhatósága felé. A kor technikai színvonala és hadikultúrája csak egyes kísérleti darabok (mint amilyen a világ első felfegyverzett és páncélozott járműve, a II. búr háború 1902-es végére elkészülő Simms-féle motoros hadiautó – Motor War Car) megszületését hozta. Simms korábban egy páncélozatlan géppuskahordozó változatot (Simms Motor Scout) is létrehozott. A hajó alakú páncéltesten 2 db körbe forgatható tornyot helyeztek el 1-1 db Maxim géppuskával.

Az orosz Hadügyminisztérium akkoriban fogadta el egy grúz mérnök tervét egy felfegyverzett és páncélozott jármű megalkotására. A gyártáshoz azonban az országban nem volt meg az ipari háttér, ezért a jármű a francia *Charron, Girardot et Voigt (CGV Automitrailleuse)* cégnél épült meg 1902-ben. Az orosz gépkocsit az 1902-es brüsszeli Autómobil és bicikli kiállításon is bemutatták; a közúton 50 km/h sebességre képes járműben a vezető teljesen nyitott helyen ült, mögötte egy kis toronyban – amely 7-8 mm páncélvastagságú volt – egy Hotchkiss géppuskát helyeztek el. Ezt továbbfejlesztették egy teljesen páncélozott változattá (*Charron Armoured Car*, 1. ábra). [3]

Az első világháború kirobbanásakor a hadviselő felek még csak elenyésző számban rendelkeztek felfegyverzett járművekkel. Beillesztésük a gyalogság-lovaság-tüzérség alkotta hármas egységbe, és alkalmazásuk kimunkálása a konzervatív doktrínákban, még nem történhetett meg. Később, a gránátok szaggatta harcmezőkön, az állóháború körülményei között más jellegű harcjárművekre támadt igény. Nagy-Britannia ugyanakkor alkalmazta a törökök elleni harcban a Vickers vagy Lewis géppuskákkal szerelt

1. ábra. Orosz tervezésű, francia gyártású, teljesen páncélozott Charron Armoured Car [7]

2. ábra. A brit kormánycsapatok szükségmegoldása az 1916-os ír felkelés leverésére [6]

Ford T-modelleket (Light Car Patrols – Könnyű Gépjárműves Őrjáratok) Egyiptom, Palesztina és Szíria ritka úthálózatú, ám hatalmas kiterjedésű területén.

1916-ban, a dublini ír függetlenségi felkelés leverésére a brit kormánycsapatok néhány teherautón a vezetőfülkét acéllemezekkel erősítették meg, míg e mögött gőzmozdonyok ún. hosszkazánját helyezték el kivágott valós és felfestett ál-lőrésekkel. (2. ábra.)

Rögtönzött megoldások ezután is születtek a helyi konfliktusokban (például a spanyol polgárháborúban), gyakran tábori körülmények között, a csapatok aktuális igényeinek és adott lehetőségeinek megfelelően, de az újabb világháború is hozott újdonságot. A dunkerque-i katasztrófális fegyveranyag-vesztés és a fenyegető német inváziós veszély miatt születtek újabb egyedi megoldások, mint például a brit *Armadillo* vagy a *Bison*. Az előbbi esetében a vezetőfülkét acéllemezek, a küzdőteret fadesték közé öntött sóderrel védték, és felszerelték Bren géppuskával is. A Bison betonfelépítménnyel(!) rendelkezett, mivel mozgó géppuskafészeknek szánták a könnyűfegyverrel rendelkező német ejtőernyősök ellen. Ugyanígy a kétségbeesett védekezés hívta életre 1941-ben a leningrádi Izsorszk gyár termékét is. 50-70 db ZISz-5 típusú teherautóra, az éppen rendelkezésre álló páncéllemezeket erősítették fel. Védezték a motortere és vezetőfülkéje mellett a platóját – amelyre 45 mm-es tábori ágyút vagy Maxim géppuskát helyeztek el – csak oldalról páncélozták.

A háború utolsó szakaszában, a helyi ellenállók önerőből egy-egy páncélautót is építettek, mint pl. a dán *V-3 Holger Danske* vagy az 1944-es varsói felkelésben szerepet kapó *Kubus*. A dánok a Ford FAA alapjárművet 5 mm páncélzat

3. ábra. Brit mélységi sivatagi csoport (LRDG) járőrfeladaton [9]

mellett egy toronyba szerelt Bren géppuskával látták el, és egy német kollaboráns csoport felszámolására vetették be a felszabadulás napjaiban. A lengyelek 2 hét alatt építették fel egy Chevrolet 157-es alvázára géppuskával és lángszóróval szerelt „harcjárművüket”, amelyet a varsói egyetem területén indított támadásnál alkalmaztak, majd végül hátrahagytak.

Látványos taktikai eredményeket más eszközökkel is elértek. Észak-Afrikában a brit LRDG (*Long Range Desert Group* – mélységi sivatagi csoport) elsődlegesen mélységi felderítésre felfegyverzett, de páncélozatlan Chevrolet és Ford gyártmányokat (3. ábra), míg a SAS (Special Air Service) a Willys MB dzsipeket rajtaütésekre használta a német-olasz erők mögöttes területein.

Ez a nagyfokú mobilitás és rugalmasság már természetes igényként fogalmazódott meg a II. világháború után. Az Egyesült Államokban az M-38 Jeep-et 1960-tól váltotta az M-151 (1/4-ton 4x4 light tactical truck – negyedtonnás könnyű harcászati teherautó, vagy elterjedt nevén a MUTT – Military Utility Tactical Truck – katonai felhasználású harcászati teherautó). Ebből a típusból 106 mm-es HSN-löveggel vagy BGM-71 TOW páncéltörő-rakétával felszerelt verzió is készült (4. ábra), de az A2 FAV (Fast Assault Vehicle – gyors rohamjármű) példányok M2-es Browning géppuskával és Mk19-es gránátvetővel szerelve gördültek ki a gyárból.

A légi szállítású változatok M60-as vagy M240-es géppuska mellett AT-4 rakétavetőcsővel rendelkeztek, és további 8-10 hordozható M72 LAW páncéltörő rakétát vihetek magukkal. A további útkeresés eredményeként, hasonló fegyvervariációkkal az ultrakönnnyű vázas *Buggy*-k voltak hivatottak a gyalogság tűzerejét és mozgékonyosságát növelni az 1980-as években. Az 1991-es öbölháború idejére a hagyományosabb kialakítású, sokoldalúan használható, modulárisan alakítható AM General gyártmány, a HMMWV (High Mobility Multipurpose Wheeled Vehicle – nagy mozgékonyosságú többcélú kerekes jármű) terjedt el, míg az előbbi kategória a különleges erőknél nyert további létjogosultságot (Desert Patrol Vehicle – sivatagi járőr jármű, majd Light Strike Vehicle – könnyű csapásmérő jármű elnevezéssel).

Nagy-Britannia gyarmati utóvédharcaiban, majd egykori kolóniai támogatásában a Land Rover terepjáró verzióit használta (az ománi harcok idején a sivatagi álcázást jobban szolgáló egyedi rózsaszín festésük miatt Pink Panthernek – Rózsaszín Párducnak – nevezték őket).

4. ábra. M151 TOW rakétával [10]

Ha a felkelőknek sikerült harcjárműveket zsákmányolniuk, azok alacsony darabszáma, és változatos típusai megnehezítették a hatékony harcba vetésüket, és további gondként merült fel a kiképzés, valamint a karbantartás és a logisztikai ellátás. Civil forgalomban elterjedt, így közismert és könnyen hozzáférhető, ugyanakkor olcsó és megbízható terepjárókból, pick-upokból és teherautókból azonban számos gyártmány rendelkezésre állt. A járműveket a csapat- és sebesültszállítás lehetőségén túl, kísérleti jelleggel fegyverhordozó platformokként is alkalmazták. Az 1960-as években már a palesztin harcosok is géppuskával felfegyverzett pick-upokkal rendelkeztek. Az 1975-ben kitört libanoni polgárháborúban a fegyveres frakciók, a széteső hadsereg harcjárművei helyett a szűk utcákon mozgékonyabb és csendesebb platós, civil járműveket használták. A magas épületeken rejtőző mesterlövészek és RPG-s csoportok ellen olykor már páncéllemezekkel védett és légvédelmi géppuskával felfegyverzett, hatékonyabb Toyota Land Cruiser, Dodge, Chevrolet és Land Rover gyártmányokat részesítették előnyben. Tűzérségként 12 csövű, kínai eredetű Type-63-as sorozatvetőket is mobiláá tettek ilyen járművekre szerelve.

Marokkó és Mauritánia ellen ebben az időben folytatta függetlenségi harcát a nyugat-szaharai SPLA, más néven Polisario Front is. A korábbi évszázadokban a gyorsaságra, manőverezésre és meglepésre épülő lovakkal és tevékkel végrehajtott rajtaütéses taktikát (*ghazzi*) a modern idők szellemében spanyol gyártmányú, Algériától kapott Land Roverekkel és levágott tetejű Unimog könnyű teherautókkal alkalmazták. A járművekre itt telepítettek először irányított páncéltörő rakétákat.

1978 februárjában Líbia – az NDK és Egyiptom támogatásával – a belviszályba bekapcsolódva és a területi igényeit is érvényesítve, megkezdte invázióját Csád ellen. Helyi szövetségese, a *Frolinat* (Csádi Muszlim Nemzeti Felszabadítási Front) fegyveresei biztosították a felderítő és gyalogos erőket, amelyeket Tripoli harckocsikkal, nehéztűzérséggel és légierővel támogatott. A csádi kormányzat bukását a francia légierő bevetései akadályozták meg. A '80-as években beérkező amerikai katonai segély Redeye kézi légvédelmi rakétákat és Milan páncéltörő rakétákat tartalmazott, amelyekkel a csádiak részben ellensúlyozni tudták a líbiai anyagi fölényt.

A háború végső szakasza a Nagy Toyota háború (Great Toyota war) néven híresült el, mivel a Toyota Land Cruiserekkel felszerelt nomád csapatok a több évszázados arab/berber/туareg lovas és tevés manővereket alkalmazó „üss és

5. ábra. Az Iszlám Állam terrorszervezet (ISIS) felfegyverzett Toyota gépkocsikkal bevonul Irakba [8]

fuss” akciói hatékonynak bizonyultak a T-55/62-esek és a lassú, metodikus líbiai reakciók ellen. Sőt, az agilis csádiak támadásba mentek át a szétszórta, izolált bázisok ellen. 1987. január 2-án, egy hatalmas távolságú éjszakai menet után konvojukkal Fada 1500 fős helyőrségét lepték meg. Líbia vesztesége 105 db T-55-ös harckocsi, 51 db BMP-1 lövészpáncélos, 781 halálos áldozat és 81 hadifogoly volt. Csád 18 harcost és 3 db járművet veszített. Ez az arány sokkolta a líbiai vezetést, amely mozgósította a tartalékosokat. Az elit Forradalmi Gárda egyes egységei is Észak-Csádba települtek, valamint légi hadműveletekbe kezdtek, amelyek során rendszeresen támadták az ellenség célpontjait. Válaszul a francia légierő az Ouadi Doum-i radar elpusztításával gyakorlatilag hónapokra „megvakította” a líbiai légierőt a térségben. Ez az időszak nagyobb mozgásszabadságot és biztonságot adott a mozgékony csádi erőknek.

Március 22-e éjszakáján a térségben legjelentősebb líbiai bázis, az 5000 fős Wadi Doum helyőrség szenvedett el rajtaütést. A csádi kormánycsapatok a főkapunál áttörve okoztak pusztítást a táborban. Több száz líbiai katona és velük szövetséges helyi harcos esett áldozatul. A felfegyverzett csádi járművek egy része a támaszponton kívülről lőtte ki a fellobbanó tüzek által megvilágított újabb célpontokat. A telepíthető Milan rakétákat azonban valószínűleg csak szállították, mert az indítókonténerüket nem rögzítették a járműre. A meglepett védők közül sokan menekülés közben, a tábor védő szögesdrót-akadályok és aknamezők miatt veszték oda. 11 db L-39 Albatrosz típusú támogató repülőgép és 3 db MI-24 típusú helikopter megsemmisítése mellett a támadók komoly zsákmányt is ejtettek, mint pl. az SA-6 típusú légvédelmi komplexum radarját. Mindezt sikerült 12 jármű és 29 fő veszteség mellett végrehajtaniuk. A csádi veszteségek jobbára abból a téves feltevésekből adódtak, hogy 100 km/h feletti sebességgel ezek a járművek az aknamezőkön is sértetlenül át tudnak kelni. [4]

Több támaszpont kiürítése után, augusztusban végül Líbia saját felfegyverzett terepjáróival és közvetlen légi támogatással újra teret nyert a térségben, de ekkor újabb sokkoló támadás érte a líbiai csapatokat. Ezúttal már saját hátszögében, ahol a Maatan asz-Szarra légibázist szeptember 5-én éjszakai támadás érte. Ennek nyomán 300 fogoly mellett mintegy 1000 főt veszítettek élőerőben, és megsemmisült 32 db repülőeszköz is (MiG-21/23, Szu-22, Mi-24). Ez a csapás már belátható közelségbe hozta a háború végét. [5]

A hidegháború mellékhadszíntereként Angolában, a dél-afrikai és CIA-támogatású UNITA használt ZPU-1-essel és

DShK géppuskákkal szerelt Toyota terepjárókat, illetve M40 HSN-lövegrel felszerelt M998 Humwee-kat a Casador (vadász) zászlóaljában. Ezzel próbálta ellensúlyozni a kubai expedíciós erők és az MPLA szovjet harckocsijainak fölényét, de felülkerekedni nem tudott.

1991-ben az öbölháború során az amerikai különleges erők egyes alegységei M2-es géppuskával és Mk19-es gránátvetővel ellátott sivatagi változatú HMMWV-k (Desert Humwee – Dumwee) mellett Land Cruisereket használtak, és igyekeztek a helyi civil járművek között elvegyülni. Az iraki erőknél teherautókra telepített csöves tüzérségi eszközöket alkalmazták.

Igazán ismertté a szomáliai híradások tették ezt a fajta – a felfegyverzett civil járművek alkalmazására épülő – harcmódot. A kormányzat 1991-ben történt összeomlását követően az éhínséggel sújtott országban súlyos belharcok törtek ki. Az anarchikus viszonyok között sem az ENSZ, sem az amerikai erők nem tudtak eligazodni és biztonságos feltételeket teremteni. A klánok tekintélyének, súlyának egyik fokmérőjévé sajátos módon a felfegyverzett terepjárók mennyisége vált, amelyet százas nagyságrendben mértek. ENSZ nyomásra és az amerikai kilövések hatására a hadurak ezek egy részét beszolgáltatták vagy leszerelték. A legtöbb járművet azonban elrejtették, hogy a nemzetközi erők kivonulása után a terepjárókat tovább használhassák. (Emiatt, a 2001-ben bemutatott Sólom végveszélyben című filmben játszódó történettel ellentétben, ilyen eszközök valójában nem kerültek szembe az amerikai rangerekekkel és kommandósokkal az 1993. október 3-án folyó mogadishui harcok során.)

(Folytatjuk)

HIVATKOZOTT IRODALOM

- [1] Neville, Leigh – Dennis, Peter. 2018. *Technicals – Non-Standard Technical Vehicles from the Great Toyota War to modern Special Forces* 21.o. Oxford, Osprey Publishing Ltd.;
- [2] Gávay György Viktor. 2019. *Kerekes harcjárművek védeltségének vizsgálata és összehasonlító elemzése az elmúlt évtizedek katonai tapasztalatainak és követelményeinek felhasználásával* 16.o. Doktori (PhD) értekezés, NKE Katonai Műszaki Doktori Iskola;
- [3] <http://www.geocities.ws/Pentagon/Quarters/1975/armcar1.htm> Letöltés: 2020.11.30.;
- [4] Mulcaire, Jack. 2014. *The pickup era of warfare* <https://warontherocks.com/2014/02/the-pickup-era-of-warfare> Letöltés: 2020.11.24.;
- [5] Azevedo, Mario Joaquim. 2005. *Roots of Violence: A History of War in Chad*, London, Routledge;
- [6] www.ansionnachfionn.com/2016/03/23/improvised-armour-from-the-british-army-1916-to-the-islamic-state-2016 Letöltés: 2020.12.12.;
- [7] <http://hotcore.info/kareff-0105.html> Letöltés: 2021.01.27.;
- [8] <http://orwellsky.blogspot.com/2019/02/co-dzieje-siez-byymi-bojownikami-isis.html> Letöltés: 2021.01.27.;
- [9] <https://www.historyanswers.co.uk/history-of-war/the-men-who-saved-the-sas-major-ralph-bagnold-and-the-long-range-desert-group> Letöltés: 2020.12.13.;
- [10] https://commons.wikimedia.org/wiki/File:JEEP_M151_TOW_Missile.jpg.